

INTERMARIUM, FEDERALISM ȘI COOPERARE ÎNTRE 1918-1922

Ion BUNESCU*

INTERMARIUM, FEDERALISM AND COOPERATION 1918-1922 (Abstract)

The First World War changed Europe: the fall of the Russian, German, and Austro-Hungarian empires provided the opportunity for the Kingdom of Romania to reconsider its borders, and for the Polish people to re-establish a Polish state. The head of the Polish state, Józef Piłsudski, strived to establish Poland as a regional ruler. To do that he conceived the Intermarium. The article tries to clarify the Intermarium term and how it was used by the historians and statesmen. Through Intermarium, Józef Piłsudski, sought to fulfil his vision about the future and the role of Poland in Europe. Primarily, Intermarium was a federal program based on the Polish-Lithuanian Commonwealth. Later, Józef Piłsudski reshaped the Intermarium's configuration and proposed a cooperation project, that failed entirely. Also, the article presents the Romanian vision on filling the vacuum of power between Russia and Germany.

Keywords: *History of International Relations; Post WWI Europe; Józef Piłsudski; Intermarium; Polish-Lithuanian Commonwealth.*

Problematica studiului. M.K. Dziewanowski spune că după refacerea statului polonez, anii 1918-1922 în care se manifestă politica federală reprezintă unul dintre aspectele cele mai încurcate și mai puțin cunoscute ale perioadei interbelice¹, la fel și conceptul *Intermarium* pe care se centrează acest studiu. Din punct de vedere istoriografic, una dintre cele mai cunoscute lucrări îi aparține lui Marek Jan Chodakiewicz, „*Intermarium: The Land between the Black and Baltic Seas*” care tratează istoria spațiului cuprins între Marea Neagră și Marea Baltică. O altă lucrare cunoscută este „*The Intermarium: Wilson, Madison, & East Central European Federalism*” aparținând lui Jonathan Levy. Acesta aduce o perspectivă americană asupra acestui spațiu concentrându-se pe modul în care era abordat de către președinții Wilson și Madison, iar Ostap Kushnir în recentă sa lucrare din 2019 „*The Intermarium as the Polish-Ukrainian Linchpin of Baltic-Black Sea Cooperation*” se centrează în analiză pe relația dintre Polonia și Ucraina.

* Doctorand, Universitatea din București, ion.bunescu@drd.unibuc.ro.

¹ Dziewanowski, 1977: 80.

Intermarium reprezintă un concept polonez strâns legat de viziunea Mareșalului Josef Piłsudski, care a ghidat viziunea politicii regionale a Poloniei în perioada interbelică. Acest concept a fost un descendent geografic și spiritual al teritoriului vast ce reprezenta la sfârșitul perioadei medievale și începutul perioadei moderne Regatul Poloniei și Marele Ducat al Lituaniei, care în perioada sa de expansiune maximă, se întindea din nordul Europei, de la Marea Baltică, până la marginea Imperiului Otoman². În cazul României, acest concept nu apare în cadrul politicii externe, dar există viziunea unui sistem regional de alianțe care s-a desfășurat pe aceeași axă Nord-Sud, de la Marea Baltică, la Marea Egee³. Cele două versiuni corespund teritorial pentru că ambele doresc izolarea statului rus și reprezintă modele de organizarea regională postbelică a spațiului dintre Germania și Rusia.

Acest studiu apelează din punct de vedere metodic la sinteză încercând să se poziționeze în primul rând în zona studiilor care să aducă o claritate asupra însemnătății conceptului *Intermarium* pornind de la originile acestuia și continuând cu evoluția. În al doilea rând, utilizând metoda analitică acest studiu caută să explice modalitățile în care *Intermarium* a fost utilizat în anii de după război și rolul său în consolidarea noii ordini stabilite, iar metoda comparativă este necesară pentru a surprinde elementele comune și de alteritate privind perspectiva poloneză și românească în legătură cu vidul de putere. În ultimul rând, clarificarea termenului devine relevantă în cadrul cercetării istorice deoarece de-a lungul timpului istoricii au atribuit termenului înțelesuri diferite. Revenirea la sensul original și studierea acestui subiect ca factor de menținere a păcii are o relevanță deosebită în contextul actual când tot mai mulți specialiști vorbesc despre o resuscitare a proiectului *Intermarium*, în cadrul *Inițiativei celor Trei Mări*⁴.

Clarificarea termenului. Pentru fructificarea perspectivei sale asupra formei și rolului pe care trebuia să îl aibă noul stat polonez, Józef Piłsudski a pus în evidență conceptul *Międzymorze*, cunoscut mai mult în forma sa latină *Intermarium* care poate fi tradus ca *teritoriul dintre mări*⁵. Mai întâi este necesară evidențierea relației dintre concept și termen. Urmează apoi descrierea conceptului și definirea clară a termenului, iar în cele din urmă trebuie observat atât modul în care conceptul a evoluat cât și procesul de transformare pe care l-a suferit utilizarea termenului.

Din punct de vedere lingvistic, termenul reprezintă unitatea lexicală prin care se manifestă conceptul. Pentru a înțelege un termen se pleacă de la definirea conceptului. Cel din urmă reprezintă o construcție mentală, o condiție *sine qua non* a existenței termenului. Conceptul apare după un proces cognitiv, funcționează ca o idee și este materializat la nivel lingvistic printr-un termen ce este înțeles ca o

² Kaplan, 2016: 266.

³ Retegan, 1997: 29.

⁴ Este o platformă politică flexibilă la nivel prezidențial, care reunește statele Austria, Bulgaria, Croația, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia și Slovenia.

⁵ Laurele, Rivera, 2019: 3.

desemnare ce reprezintă conceptul general. În cele din urmă, termenul folosește cuvântul pentru a construi un alt nivel al realului⁶.

Conform celor de mai sus, în cazul de față, termenul *Intermarium* nu putea să apară înaintea conceptului *Intermarium* (acest concept face parte din clasa conceptelor entități abstracte⁷). Inițial acesta capătă sens în viziunea lui Józef Piłsudski sub forma unei federații formată din Polonia, Ucraina, Belarus și Lituania⁸. Dacă forma conceptului este dată de proiectul federal, scopul acestuia este reprezentat de îndeplinirea obiectivelor externe legate de rolul de lider regional pe care Polonia dorea să-l obțină în urma organizării vidului de putere apărut între Germania și Rusia. Treptat, forma a suferit modificări, iar uneori și scopul acestuia. Astfel, termenii *Intermarium* și *Międzymorze*, au fost folosiți ca o expresie a unei noțiuni specifice desemnând ideea unui proiect politic federal ce îi aparținea Mareșalului polonez J. Piłsudski, prin care Polonia să obțină rolul de lider regional. Succesiv termenul este preluat de către oameni de stat și istorici, care îi oferă o altă însemnătate, iar în acest mod termenul *Intermarium* ajunge să nu mai fie folosit cu sensul original.

În primul rând, termenul *Intermarium* desemnează un teritoriu, dar în același timp poate reprezenta un proiect care să cuprindă un teritoriu. Conceptual *Intermarium* trebuia să fie un soi de federație democratică a statelor central europene pentru a combate imperialismul rus și cel german⁹. De asemenea, poate reprezenta o zonă teritorială care are anumite specificații, prin faptul că se poate extinde sau se poate micșora în funcție de contextul istoric și politic. Specificația esențială este dată de convergența culturilor atâtor popoare în spațiul baltico-pontico-adriatic¹⁰.

În al doilea rând, Klaudiusz Hrabych descrie *Intermarium* ca fiind o regiune Central Europeană aflată între mările Baltică, Neagră și Adriatică¹¹, iar unii cercetători folosesc *Intermarium* ca să se refere la o regiune mărginită la sud de Marea Neagră și la nord de Marea Baltică.

În al treilea rând, Chodakiewicz consideră *Intermarium* un proiect al cooperării naționalismelor, fiind o regiune a coexistenței, a convergenței și a coliziunii mai multor culturi. Reprezintă cel mai îndepărtat spațiu spre est al Europei Centrale și de Est. Acesta este de părere că reprezintă un avanpost eclectic al Vestului ce separă Occidentul de Răsărit încărcat atât cu caracteristici Estice cât și Vestice¹². În plus, *Intermarium* reprezintă un alt mod de a conceptualiza regiunea Europei Centrale. Au existat mari eforturi de a nega existența *Intermarium* sau de a-l imagina ca pe o extensie a imperiilor cuceritoare¹³.

În al patrulea rând, *Intermarium* este un concept geopolitic care preconizează o alianță de state ce se întinde de la Marea Baltică la Marea Neagră și Egee și ar trebui

⁶ A. Gioroceanu, 2005: 182-187.

⁷ A. Gioroceanu, 2005: 183.

⁸ Fang, 2018: 3.

⁹ Fang, 2019: 3.

¹⁰ Chodakiewicz, 2017: 1.

¹¹ Miszewski et alia, 2018: 22.

¹² Miszewski et alia, 2018: 18.

¹³ Chodakiewicz, 2017: 2.

să servească ca al treilea bloc de putere fiind poziționat între Germania și Rusia¹⁴. Pentru M. Kornat Intermarium reprezintă ideea formării unui bloc de state¹⁵. Bine-cunoscutul geopolitician Sir Halford Mackinder a menționat la data încetării războiului nevoia existenței unei *Middle Tier of East Europe* care să se întindă de la Marea Baltică la Adriatică și care să se federalizeze pentru a rezista în fața Germaniei și Rusiei¹⁶.

În ultimul rând, *Intermarium* poate reprezenta teritoriul statelor cuprinse între Germania și Rusia ce se desfășoară între Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Adriatică. Una dintre cele mai folosite utilizări ale termenului are legătură cu spațiul dintre cele trei mări amintite mai sus, pe care majoritatea autorilor îl definesc ca Europa Centrală. Alteori termenul devine un sinonim pentru Europa Centrală și de Est¹⁷.

Recent, Robert Kaplan dă o altă însemnătate termenului *Intermarium*. Acesta îl folosește pentru a descrie zonă marginală de la Marea Baltică și până în Bulgaria care merge până în Est, oprindu-se în Caucaz. În trecut această zonă a încadrat spațiul de conflict dintre Rusia și Germania, iar acum încadrează zona de conflict dintre Rusia și Statele Unite ale Americii¹⁸. Practic reprezintă o zonă de conflict dintre două mari puteri care urmează să fie controlată sau să fie folosită ca spațiu de manevră. Abordări alternative ale termenului consideră că *Intermarium* aparține unei genealogii a conceptelor geopolitice care doresc să promoveze o unitate Central-Est Europeană. Se identifică cu *Mittleuropa* de sorginte germană¹⁹ care avea scopul de a face din Germania puterea care să domine acest spațiu, printr-o formă de soft power. O astfel de inițiativă a avut și Rusia în secolul al XIX-lea prin conceptul *Slavdom* care se referea la o monarhie ce trebuie să protejeze populația slavă²⁰.

Astfel, am putut observa că termenul *Intermarium* este folosit pentru a desemna fie un proiect federal, fie un teritoriu, o zonă, un spațiu sau o regiune. Punctul comun este reprezentat de faptul că majoritatea cercetătorilor plasează teritorial *Intermarium* în zona Central-Est Europeană. În cazul studiului de față termenul *Intermarium* desemnează conceptul folosit de către Józef Piłsudski pentru a se referi la proiectul politic cu valențe unificatoare prin care noul stat polonez să dețină rolul de lider al zonei în care apăruse un vid de putere cuprins între Rusia și Germania, fiind delimitat la nord și sud de către Marea Baltică și Marea Neagră. În același timp, la nivel conceptual *Intermarium* este strâns legat de visul naționalist romantic de refacere a Commonwealth-ului Polono-Lituanian.

¹⁴ Laurele, Rivera, 2019: 3.

¹⁵ Miszewski, et alii, 2018: 20.

¹⁶ Laurele, Rivera, 2019: 4.

¹⁷ Crețu, 2018: 16.

¹⁸ Kaplan: 2019: 39.

¹⁹ Laurele, Rivera, 2019: 3.

²⁰ Chodakiewicz, 2017: 3.

Situația Poloniei și tendința federalistă. Prima conflagrație mondială a secolului trecut s-a încheiat în 1918, dar luptele au continuat pe continentul european și după acest an. Fiecare grupare încerca să obțină cât mai mult atât în spațiul geografic cât și la Conferința de Pace. Participanții la conferință se confruntau în zona Răsăriteană cu formarea unui vid de putere care trebuia organizat. În acest spațiu s-au produs cele mai mari schimbări de frontiere fiind locul unde s-au creat noi state cu rădăcini vechi. Războiul a transformat țările din Europa Centrală și Răsăriteană într-o zonă caracterizată de autodeterminare, stat național, dar și de securitate colectivă și obsesia revenirii la status-quo-ul antebelic²¹. Oamenii politici implicați în construirea noii ordini de după război au ales ca de această dată în afacerile internaționale să fie folosită dominația legii și a eticii²².

Problema Poloniei a fost pusă în discuție în Primul Război Mondial odată cu ciocnirea puterilor care o împărțiseră²³. Antanta susținea înființarea statului polonez pentru că ar fi reprezentat un «spin în coasta Germaniei»²⁴. Refacerea statului polonez cu o tradiție istorică bogată nu a fost un lucru ușor deoarece odată cu destrămarea Imperiilor Rus, Austro-Ungar și German în 1918, Europa devine o lume a ideilor, a proiectelor și a tentațiilor cu aspirații nostalgice²⁵, iar în Europa Centrală se manifestă o tendință federalistă ca principiu de organizare.

Începutul Primului Război Mondial a creat pentru polonezi o situație unică. Pentru prima dată cele trei puteri care au împărțit Polonia erau incluse într-un conflict²⁶. J. Piłsudski anticipase această manieră de unificare realizată în contextul conflictului dintre Austro-Ungaria și Germania pe de o parte și Rusia de cealaltă parte. La începutul conflagrației mondiale opinia publică poloneză era cristalizată în două tabere rivale: una austriacă și una rusească, în timp ce Germania avea puțini susținători²⁷. Pasivii conduși de către Roman Dmowski sperau să-și câștige independența prin mijloace diplomatice în asociere cu Antanta, iar activiștii lui Józef Piłsudski sperau ca independența Poloniei să fie câștigată prin indispensabilitatea legiunilor poloneze pentru Puterile Centrale²⁸. Niciuna dintre acestea nu s-a fructificat în forma plănuită, deoarece condițiile războiului și ale relațiilor internaționale s-au schimbat. Polonezii au încercat să transmită atât Puterilor Centrale cât și Antantei că se dorea o Polonia fondată pe granițele de dinainte de împărțirea din secolul al XVIII-lea, dar Regatul Poloniei proclamat pe 5 noiembrie 1916 sub protecția împăraților german și austro-ungar nu se întindea nici până la Marea Baltică și nici până la Marea Neagră²⁹.

²¹ Citirigă, 2015: 13.

²² Kissinger, 2018: 213.

²³ Dziewanowski, 1977: 32.

²⁴ Retegan, 1977: 22.

²⁵ Citiriga, 2015 : 10.

²⁶ Dziewanowski, 1977: 65-66.

²⁷ Dziewanowski, 1977: 65.

²⁸ Davies, 2001: 97.

²⁹ Troebst, 2003: 314.

În cazul Poloniei existau diferențe atât internaționale la Conferința de pace cât și diferențe interne între grupurile politice dominante reprezentate de către Józef Piłsudski și Roman Dmowski care vedeau diferit atât modalitatea în care noul stat polonez ar fi trebuit să se formeze cât și rolul pe care ar trebui să-l joace în noua ordine postbelică. Roman Dmowski liderul Partidului Național Democrat ocupase un scaun electoral în Duma Rusească³⁰, probabil de aceea considera că viitorul Poloniei ar trebui să fie legat de Rusia. Partidul Național Democrat era un partid anti-german care avea o atitudine intransigentă vis a vis de evrei și ucraineni, două grupuri etnice pe care democrații le considerau pro germane. Evreii erau considerați principalii inamici ai emancipării economice poloneze³¹. Viziunea lui Roman Dmowski despre noul stat polonez era centrată pe etnicitate. Conceptul lui de înglobare avea în vedere o viitoare integrare a tuturor regiunilor de graniță într-un stat polonez complet unitar. Roman Dmowski și partidul său susțineau varianta naționalistă cunoscută sub denumirea de ideea piastă, ce se baza pe o singură națiune, o singură limbă și o singură religie. Propunea un stat omogen, toate acestea fiind metode de apărare în fața germanizării. Dmowski era de părere ca frontierele din 1772 nu mai sunt de actualitate și că există o renaștere în Silezia și Prusia Orientală³².

Józef Piłsudski făcea parte din Partidul Socialist Polonez. După exilul din Siberia, el s-a întors în Lituania unde și-a început cariera ca polonez socialist în Vilnius în anii 1890³³. În iulie 1917, încarcerarea germană l-a transformat într-un erou național peste noapte³⁴. Eliberat din închisoarea din Magdeburg în 1918 s-a întors în Varșovia cu mai puțin de o săptămână după declarația de independență a Poloniei³⁵ emanând autoritate în ochii populației, fiind aclamat ca erou, iar în vidul politic format de către capitularea germană a fost proclamat imediat șef de stat, după care a creat armata, administrația și a asigurat independența noului stat³⁶.

În opoziție cu ideea piastă, Józef Piłsudski s-a identificat cu ideea jagellonă și cu restabilirea Commonwealth-ului Polono-Lituanian³⁷. Aspectele romantice ale viziunii lui J. Piłsudski asupra Poloniei pot reprezenta cheia activității sale politice. Conceptul lui J. Piłsudski despre stat se afla deasupra naționalității etnice. Se încadrează în curentul romantic jagellon care era în favoarea realizării securității pe baza relațiilor statale cu Ucraina, Lituania și Belarus³⁸. Dacă R. Dmowski a dorit un stat unitar, J. Piłsudski și-a imaginat un stat multiethnic adoptând federalismul ca mijloc prin care Polonia să obțină rolul de lider în regiune. La acest moment întreaga sa viziune a fost exprimată prin conceptul *Intermarium* sub forma unui proiect federal. În același timp *Intermarium* se transformă într-un concept geopolitic care ar trebui să

³⁰ Dziwanowski, 1977: 63.

³¹ Dziwanowski, 1977: 57

³² Citirigă, 2015 : 80.

³³ Snyder, 2003: 41.

³⁴ Dziwanowski, 1977: 73.

³⁵ Brykczynski, 2007: 9-10.

³⁶ Brykczynski, 2007: 2-3.

³⁷ Rzeczpospolita Obojga Narodów.

³⁸ Lysek, 2017: 97.

conserve pacea postbelică. Din punct de vedere geopolitic se încadrează în ideea Parisului de a crea un cordon sanitar de state de la Marea Baltică la Marea Neagră care să oprească expansiunea comunismului³⁹.

Intermarium are origini vechi strâns legate de Commonwealth-ul Polono-Lituanian creat în 1569. Această construcție statală reprezintă nucleul în jurul căruia se rotește *Intermarium*, fiind un concept stratificat având la bază ideea Jagellonă peste care s-a adăugat mitul sarmat, cimentat în final cu stratul romantismului de secol al XIX-lea. În istorie, politica jagellonă avea ca obiectiv principal distrugerea Cavalerilor Teutoni, constrângerea Moscovei și control total asupra Europei Răsăritene și Centrale. Ideea Jagellonă reliefează expansiunea și interesele pe care le aveau polonezii în zona estică⁴⁰. Mitul sarmat în istoria poloneză se referă la credința că descendenții indivizilor din Commonwealth-ul Polono-Lituanian erau sarmați. Termenul a fost folosit în secolul al XVI-lea pentru prima dată⁴¹. Trăsăturile maritime au fost o parte integrată a legitimării mitului sarmat⁴² deoarece accesul la mare simbolizează puterea imperială și lupta pentru expansiune. Poetul Wespazjan Kochowski considera că puterea maritimă și puterea continentală a Poloniei sarmate vor duce la eliberarea Balcanilor și a Egiptului de sub dominația otomanilor pe care-i considera păgâni. Din acest areal geografic Polonia ar fi trebuit să meargă în Persia către China și să creștineze populațiile⁴³.

La sfârșitul secolului al XIX-lea programul jagellon al unei Polonii care să se întindă de la Marea Baltică la Marea Neagră a devenit numitor comun pentru un spectru larg în societate și în politică⁴⁴. Astfel, ideea construirii unui astfel de stat era ceva mai veche, nu îi aparține întru totul lui Józef Piłsudski⁴⁵, căci încă din 1892 programul Partidului Socialist Polonez cuprindea o federație⁴⁶. În conformitate cu programul jagellon, Polonia trebuia să domine Estul European, iar pentru realizarea acestui lucru era nevoie de un reviriment național intens ce putea fi alimentat de către două ingrediente: spațiu sacru și trecutul glorios. Cele două ingrediente se regăseau reprezentate în statul polonez de dinainte de 1772. Polonia lui J. Piłsudski a fost un construct romantic definit de către memorie, istorie, luptă⁴⁷ și nostalgie bazat pe idei utopice alimentate de dorința reconstruirii spațiului sacru pe fondul trecutului glorios asociat automat cu viitorul strălucit. Ideile care produc mituri sunt rar bazate pe dovezi istorice ireproșabile⁴⁸. Daniel Citirigă susține că majoritatea statelor din Europa Centrală în perioada interbelică au apelat la federalism ca la o metodă prin care să fie refăcut „spațiul sacru”, iar în cazul Poloniei *spațiu istoric sacru*, era

³⁹ Citirigă, 2015 : 82.

⁴⁰ Lerski, 1996: 216.

⁴¹ Wasko, 1997: 2.

⁴² Troebst, 2003: 307.

⁴³ Troebst, 2003: 307.

⁴⁴ Troebst, 2003: 307.

⁴⁵ Troebst, 2003: 294.

⁴⁶ Snyder, 2003: 58.

⁴⁷ Brykczynski, 2007: 12.

⁴⁸ Wandycs, 1990: 461.

reprezentat de către Republica Polono-lituaniană⁴⁹ numită adesea Commonwealth-ul Polono-Lituanian. Prin federalism, statul polonez spera să integreze națiunile existente și să umple acel vid politic și economic.

Din punct de vedere geopolitic Mareșalul Józef Piłsudski a imaginat geografic o sferă de influență mai largă decât cea gândită de Roman Dmowski. Mareșalul considera Polonia prea slabă pentru a se apăra și de aceea dorea un stat polonez democratic care să includă mai multe minorități sub forma unei federații sau confederații⁵⁰. Noul stat polonez trebuia să integreze interesele de securitate prin resuscitarea construcției geopolitice medievale reprezentate de Commonwealth-ul Polono-Lituanian. Józef Piłsudski deținea controlul armatei în stat și încerca prin armată să-și impună viziunea, iar Dmowski apela la diplomatie. Ideile lor nu erau într-un total divergente pentru că ambii doreau un stat polonez puternic, dar erau inspirați de mentalități diferite. Dmowski nu respingea complet ideea jagellonă, dar nu o invoca pentru a justifica cererile Poloniei de a avea un loc important în Europa⁵¹. Aceste două viziuni au stat la baza modului în care a fost construită politica poloneză imediat după război.

Republica pe care J. Piłsudski a preluat-o sub control pe 11 noiembrie 1918 nu avea stabilit un teritoriu clar, nu avea frontiere, guvern sau constituție și nici nu era recunoscută internațional. A durat aproape trei ani ca teritoriul și instituțiile sale să se stabilească⁵². J. Piłsudski a continuat pe calea armelor încercarea îndeplinirii visului său, în timp ce la Conferința de Pace de la Paris cu ajutorul diplomației reprezentanții polonezi încercau să i se recunoască Poloniei ce obținuse pe câmpul de luptă. Comitetul Polonez Național cu sediul în Franța a fost singura organizație politică poloneză recunoscută de către Puterile Aliate. Acesta a reprezentat Polonia la Conferința de Pace unde independența Poloniei a fost formal recunoscută⁵³. Până în vara lui 1919, viziunea federală a Poloniei care să se întindă de la Baltică la Marea Neagră (*od morza do morza*) nu părea nerealistă pentru că forțele poloneze au deținut controlul acestor teritorii timp de aproape un an. J. Piłsudski a sperat că susținând dreapta ucraineană și independența națională a Bielorusiei, polonezii vor câștiga încrederea și buna lor înțelegere pentru a-i convinge să își unească destinele într-un stat polonez democrat în forma confederației sau a federației⁵⁴.

La 22 decembrie 1919 bolșevicii propuneau Poloniei o pace bazată pe independență totală și recunoașterea teritoriilor ocupate la acea dată, dar condusă de mirajul jagellon aceasta a respins atât propunerile bolșevice cât și pe cele ale Antantei⁵⁵. Dar și proiectului federației i se opunea chestiunea Vilniusului care era un loc disputat între polonezi și lituanieni, la care mai târziu englezii i-au adăugat și pe bolșevici

⁴⁹ Citirigă, 2015: 58.

⁵⁰ Citirigă, 2015: 77.

⁵¹ Wandycs, 1990: 462.

⁵² Davies, 2001: 100.

⁵³ Brykezyński, 2007: 3.

⁵⁴ Dzięwanowski, 1977: 80.

⁵⁵ Citirigă, 2015: 88.

nesuștinând dreptul polonezilor asupra regiunii⁵⁶. La 19 aprilie 1919, Vilnius a fost cucerit de către polonezi. Józef Piłsudski era adeptul unei soluții federale ce includea Lituania, Rutenia Albă și Ucraina, în plus a promis populației din fostul Mare Ducat al Lituaniei, autodeterminare liberă pe bază de vot⁵⁷. La Versailles, August Zaleski propune reprezentanților lituanieni și ucrainenii formarea unei federații. La scurt timp J. Piłsudski prezintă ideea prin care Polonia și Lituania ar fi format un stat federal în Est, iar Belarus ar fi primit o autonomie specială.⁵⁸ Nici unul dintre aceste planuri nu s-au fructificat pentru că niciunul din partenerii federali ai Poloniei nu a vrut să se pună sub conducerea sa. În schimb, Belarus și Ucraina au fost incluse în URSS⁵⁹, iar Polonia ar fi vrut să includă și Lituania, dar negocierile cu Antanta s-au terminat în alt mod.

Naționalismul integral (ideea piastă) este cea care a prevalat în final⁶⁰. Prima lovitură pentru J. Piłsudski a venit la data de 17 martie 1921 când se adopta o constituție prin care puterile prezidențiale fuseseră limitate la minim. Amintim faptul că în caz de război președintele nu devenea Comandantul Suprem al Armatei. Aceste limitări au fost introduse intenționat, transformând momentul adoptării constituției într-un fapt îndreptat împotriva lui J. Piłsudski motiv pentru care acesta a refuzat funcția de președinte în 1922⁶¹. O a doua lovitură a venit o zi mai târziu. La 18 martie 1921 se semnează Tratatul de la Riga pe care mulți polonezi l-au văzut un compromis realist care reflecta balanța forțelor existente la începutul anilor 1920. J. Piłsudski îl considera însă o catastrofă⁶². A fost un dezastru pentru naționaliștii ucraineni și cei bieloruși, confirmând înfrângerea proiectelor lor. Lituanienii cărora li s-a promis Vilnius la Versailles, au refuzat noile frontiere și au rupt toate contactele cu Polonia, specificând în constituția lor că Vilnius are un statut de capitală eternă⁶³. Prin acest tratat Polonia era forțată să recunoască existența și granițele Bielorusiei și ale Ucrainei Sovietice⁶⁴.

Tendința de cooperare. Poate că Tratatul de la Riga punea capăt proiectului federal la lui Józef Piłsudski, dar nu pune capăt visului său de a face din Polonia liderul regional întruchipând simbolic refacerea Commonwealth-ului Polono-Lituanian. Practic aceasta era ideea de bază, iar federalismul a fost doar un mijloc. După eșecul proiectului federal în Polonia, *Intermarium* s-a transformat într-un proiect ce propunea o formă de cooperare cu statele din jur, apropiată de o federație și de modul în care funcționează ea. Scopul era același: controlul polonez asupra

⁵⁶ Citirigă, 2015: 92.

⁵⁷ Citirigă, 2015: 77.

⁵⁸ Laurele, Rivera, 2019: 5.

⁵⁹ Citirigă, 2015: 94.

⁶⁰ Snyder, 2003: 68.

⁶¹ R. J. Crampton, 1997: 42-43.

⁶² Dziewanowski, 1977: 83.

⁶³ Rudling, 2015:126.

⁶⁴ Stonis, 2019: 44.

vidului apărut în axa ce leagă zona baltică de Marea Neagră prin Polonia și Ucraina, acest teritoriu aflându-se în mod tradițional în sfera de influență rusească⁶⁵.

Pentru că federalizarea era respinsă de către statele naționale fiind percepută ca o amenințare la propria independență aceasta nu a devenit foarte populară. A trebuit să se ivească o altă metodă prin care să se faciliteze înțelegerea între noile state apărute caracterizate de teritorii care aparținuseră imperiilor recent destrămate. Metoda a luat forma cooperării care reprezintă o formă de integrare mai puțin intensă și implică mai puține responsabilități păstrând o independență considerabilă pentru state. Tendința de cooperare apare după război la fel ca federalismul și reprezintă un alt mod prin care noile state pot face față amenințărilor. Problema cea mai mare a noilor state era viitoarea colaborare și menținerea securității noilor entități statale. Unii lideri politici au fost de acord cu cooperarea, alții nu. Una dintre cele mai progresive idei era formarea unei alianțe între toate țările care se învecinau la vest cu Rusia⁶⁶.

Tendința de cooperare între statele mici apare după distrugerea unor formațiuni statale gigantice și apariția unui vid de putere. Noile state mici apărute încearcă să completeze acel vid, dar nu pot singure așa că apelează la cooperare. Această tendință reprezintă o formă a diplomației prin care se intensifică relațiile cu alte state, dar sunt legături ce nu implică multă responsabilitate în forma incipientă. În această manieră este permis statelor un spațiu mai larg de manevră. Confederația reprezintă un sistem de administrare mai relaxat unde în comparație cu federația, autoritatea centrală este relativ slabă⁶⁷. Cooperarea este un sistem de asociere în care statele își păstrează suveranitatea și independența. De asemenea, rareori există instituții care să joace rol de autoritate centrală, iar dacă ar exista aceasta ar fi slabă existând mai mult formal. În cadrul cooperării autoritatea urmată și exercitată este cea a statului influent și mai puternic. Cooperarea permite un spațiu de manevră mai larg și nu implică responsabilitate, în același timp deciziile se iau greu și de multe ori nu sunt acceptate de către toată lumea. Fiecare stat este de acord când ia o decizie în contextul cooperării doar atunci când interesul său dictează. Cooperarea integrată se poate realiza rapid, dar la fel de rapid poate înceta. Cooperarea este un proces prin care statele încearcă să își pună în comun resursele pentru îndeplinirea obiectivelor, însă acestea pot alege să pună toate resursele sau doar o parte dintre acestea. Reprezintă faza incipientă a unei forme de organizare colective.

După ce proiectul de federație a eșuat, Józef Piłsudski a propus o alianță a statelor central europene care includea Cehoslovacia, Ungaria, Finlanda, România și Iugoslavia⁶⁸. Mai târziu a extins proiectul în ceva mai vast reprezentat de o federație sau o formă de alianță compusă din statele aflate între Marea Baltică și Marea Neagră printre care Finlanda, statele baltice, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România și Iugoslavia⁶⁹ și a găsit o altă modalitate prin care să restabilească rolul de lider pe care-l

⁶⁵ Fang, 2018: 5.

⁶⁶ Stonis, 2019: 37.

⁶⁷ Citirigă, 2015: 52-53.

⁶⁸ Fang, 2018: 3.

⁶⁹ Crețu, 2018: 16.

avea Polonia prin Commonwealth-ului Polono-Lituanian. La Conferința de la Riga de după război a fost propus un program de cooperare internațională care viza poșta, telegraful, telefonul și căile ferate precum și convenții legate de contrabandă, drepturi civile, operațiuni bancare și financiare, asigurări și protecție pentru muncitori, scriitori, artiști și savanți plus schimb de informații referitor la mărfuri și sisteme de transport. O astfel de alianță ar fi însemnat o dezvoltare integrată a infrastructurilor statelor implicate⁷⁰. Un asemenea proiect bazat pe cooperare nu implica doar alianțe militare ci și o integrare care să permită dezvoltarea infrastructurii de transport, a poștei și a altor forme de comunicare care ar fi dus în final la implementarea unor proiecte economice comune⁷¹. A fost o idee foarte progresivă pentru acea perioadă ce implica o formă de unificare a noilor statelor constituită prin cooperare.

Observăm așadar, că *Intermarium* evoluează. Nu mai înseamnă statul federal imaginat de J. Piłsudski. Acum începe să reprezinte un proiect care se extinde până la Adriatică. Acesta a vrut să facă din Polonia un stat puternic, care să fie liderul statelor mici și mijlocii din Europa de Est și Centrală. Chiar dacă este un concept inventat pentru propaganda a reprezentat în același timp și acțiunea Poloniei în căutarea unor garanții de securitate în fața consecințelor apărute după implementarea noului sistem politic creat de către Liga Națiunilor și Primul Război Mondial⁷².

Totul este inclus în visul polonez, iar prima etapă este cea dezvoltată în 1919-1920 care ține de federalizare. După 1920 conceptul, *Intermarium*, s-a păstrat dar a luat o altă formă, cea a cooperării integrate. Forma nu are succes total ceea ce duce la o reconfigurare în anii 1930 realizată de către Józef Beck. Acesta a exploatat posibilitatea realizării *Intermarium* prin crearea unui bloc ce trebuia să includă Polonia, România, Ungaria și Regatul Sârbo-Croato-Sloven, intitulat *A Third Europe*, cu scopul de a opri o viitoare expansiune a Germaniei în Est⁷³.

Intermarium este un proiect care renaște la o anumită perioadă ca o pasăre Phoenix cu o altă formă. Noile state formate împreună cu mișcările de autodeterminare ale popoarelor din regiune vedeau *Intermarium* ca pe o agresiune poloneză ce putea reprezenta o amenințare la adresa libertății obținută cu greu în urma destrămării Imperiului German, Rus și Austro-Ungar. Națiunile Central europene voiau independență și state naționale, iar ideile lui J. Piłsudski păreau că atentează la aceste deziderate. Nu voiau să schimbe imperialismul rus sau german cu influența Poloniei.

Alianța dintre Polonia și România. În diversele sale forme și mărimi, *Intermarium* cuprinde și spațiul românesc. Includerea României în *Intermarium* are la bază un precedent istoric regăsit în incursiunile lui Sobieski în teritoriile românești care au făcut parte din harta mentală a lui J. Piłsudski, o hartă vitală pentru Europa⁷⁴.

⁷⁰ Stonis, 2019: 37.

⁷¹ Stonis, 2019: 53.

⁷² Stonis, 2019: 59.

⁷³ Cienciala, 2011: 141.

⁷⁴ Kaplan, 2016: 268.

România a recunoscut oficial statul polonez în ianuarie 1919⁷⁵. Încă de la reînființarea statului, politicienii polonezi au văzut necesitatea cooperării politice și economice cu România împotriva expansiunii rusești și germane⁷⁶. Relațiile diplomatice dintre cele două state au fost oficializate la 9/22 februarie 1919. La 24 iunie 1919, Aleksander Skrzyński, și-a prezentat scrisorile de acreditare regelui Ferdinand I. Câteva săptămâni mai târziu, diplomatul român Alexandru Florescu și-a prezentat scrisorile de acreditare lui Józef Piłsudski la 14 august 1919⁷⁷. Imediat în acel an Polonia a stabilit un Consulatul General Polonez în Chișinău și în Cernăuți⁷⁸.

Anul următor, generalul Tadeusz Rozwadowski efectuează o vizită în România între aprilie și mai 1920. În timpul acestei vizite partea română a arătat un interes deosebit pentru o strânsă alianță cu Polonia. Cu toate acestea România nu era de acord cu o alianță polono-românească care să includă și Ungaria, considerat un stat ostil la București, fapt ce a împiedicat atunci formarea unei alianțe⁷⁹. La începutul lui noiembrie în 1920, Take Ionescu face o vizită oficială la Varșovia cu scopul de a dezbate proiectul convențiilor bilaterale de alianță⁸⁰. Potrivit aprecierilor lui Aleksander Skrzyński, diplomația polona a conștientizat faptul că, fără o alianță cu România, «Polonia ar fi o insulă închisă, izolată, o insulă continentală amplasată într-un cadru dușmănos»⁸¹.

În luna ianuarie 1921 la București sosea o comisie militară poloneză condusă de Stanislav Haller pentru a stabili detaliile unei colaborări militare. Data de 3 martie 1921 a însemnat începerea colaborării militare între România și Polonia semnându-se atât convenția de alianță defensivă cât și convenția militară. La nivelul Statului Major legătura era asigurată de organisme cu scopul de a ușura contactul și luarea deciziilor în comun⁸². Convenția militară includea prevederi tehnice și militare definitorii. Fiecare stat trebuiau să aibă minimum 14 divizii de infanterie și două de cavalerie. Durata acordului și a convenției militare a fost determinată pe o perioadă de cinci ani cu posibilitate de prelungire⁸³.

Convenția bilaterală româno-poloneză semnată la 3 martie 1921 a fost un proiect politico-militar fără rădăcini istorice⁸⁴. Semnarea acesteia a reprezentat un pas important în evoluția internațională a României. De asemenea, a fost primul tratat de alianță semnat de București după Primul Război Mondial⁸⁵, prin care se lansa oficial traiectoria politicii externe românești. Acordurile politice și militare dintre Polonia și România au fost dictate de dorința comună a celor două țări de a-și prezerva

⁷⁵ Anghel, 2008: 49.

⁷⁶ Walczak, 2014: 5.

⁷⁷ Hrenciuc, 2018: 62-63.

⁷⁸ Anghel, 2012: 54.

⁷⁹ Walczak, 2014: 6.

⁸⁰ Anghel, 2008: 52.

⁸¹ Dascălu, 1991: 30.

⁸² Retegan, 1997: 31-32.

⁸³ Walczak, 2014: 7.

⁸⁴ Anghel, 2008: 51.

⁸⁵ Anghel, 2008: 50.

integritatea teritorială. În plus, pentru Polonia, alianța cu România avea rolul de a asigura comunicațiile statului polonez cu Europa Occidentală în cazul unui blocaj la Marea Baltică⁸⁶. Granița comună dintre Polonia și România din punct de vedere geopolitic oferea posibilitatea construirii unui coridor de transport strategic între Marea Neagră și Marea Baltică, intitulat uneori „*istmul Balto-Pontic*”.⁸⁷ Pentru România, alianța nu se rezuma doar la caracterul antisovietic, deoarece constituia o legătură importantă într-un sistem mai larg de alianțe pentru apărarea și menținerea realizărilor tratatelor de pace⁸⁸. Aceste alianțe au fost instituite de către Take Ionescu despre care prințul E. Sapiha, a declarat că «este unul dintre cei mai de seamă creatori de pace în Europa»⁸⁹.

La data de 16 septembrie 1922, în timpul vizitei lui J. Piłsudski în România, a fost semnată o nouă convenție militară. Convenția a obligat ambele părți să se alătore imediat războiului dacă una dintre ele va fi atacată de Uniunea Sovietică. Personalul ambelor părți a început curând să dezvolte studii operaționale cu privire la posibile acțiuni împotriva Rusiei sovietice⁹⁰. La 26 ianuarie, 1926, cu ocazia reînnoirii Convenției bilaterale din 1921, Primul Ministru polonez, Aleksander Skrzynski a declarat că în cazul în care România va fi atacată de către URSS, Polonia va susține statul român⁹¹.

Józef Piłsudski, și-a imaginat *Intermarium* ca pe un proiect geopolitic vast care să se întindă de la Marea Baltică la Marea Neagră și să includă teritoriul dintre Germania și Rusia Sovietică, dar singurul rezultat obținut în această privință de către Polonia a fost alianța cu România. Practic *Intermarium* s-a rezumat la o convenție politico-militară care totuși se întindea de la Marea Baltică la Marea Neagră și care se înscria pe traiectoria cooperării fără să includă federalismul. Atât Polonia cât și România au fost și sunt în continuare două țări aflate de multă vreme în zone de graniță între marile puteri, ambele putând să susțină apartenența la Europa Centrală. În istoria dintre polonezi și români primii au avut rolul providențial⁹². Polonia și România nu au fost legate doar de istorie în interbelic ci și de geografie.

Intermarium, România și Mica Înțelegere. Dacă Polonia încerca prin *Intermarium* să obțină rolul de lider în vidul de putere răsăritean, România avea o altă versiune asupra modului în care ar fi trebuit organizat acest vid: o grupare regională formată din cinci state. Artizanul acestei idei era Take Ionescu. Cele două versiuni corespundeau concepției Parisului de a crea un cordon sanitar menit să stopeze răspândirea forțelor militare și propagandistice sovietice în Europa⁹³. România nu a avut un proiect federal de anvergură, ci s-a orientat către cooperare.

⁸⁶ Bulhak, Zielenski, 1980: 177.

⁸⁷ Anghel, 2012: 53.

⁸⁸ Bulhak, Zielenski, 1980: 177.

⁸⁹ Mareș, 2010: 23.

⁹⁰ Walczak, 2014: 11.

⁹¹ Anghel, 2012: 54.

⁹² Kaplan, 2016: 267.

⁹³ Anghel, 2012: 49.

Viziunea lui Józef Piłsudski urmărea extinderea unui bloc de state sub conducerea Poloniei și refacerea Commonwealth-ului Polono-Lituanian prin *Intermarium*. România își îndeplinise visul național în forma României Mari, iar obiectivul oamenilor politici de la București era reprezentat de menținerea acestui statut și înlăturarea oricărei amenințări care ar fi pus în pericol construcția postbelică a statului. Acest lucru în viziunea oamenilor politici de la București putea fi realizat printr-o serie de alianțe care să oprească tendințele revizioniste.

Take Ionescu a propus în noiembrie 1918 formarea unei sistem de alianțe compus din România, Cehoslovacia, Polonia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Grecia⁹⁴. La 18 august 1920 în contextul Conferinței de la Bulduri de lângă Riga ce a avut loc între 6 august și 6 septembrie 1920, România susținea ca toate țările cuprinse între Marea Baltică și Egee ar trebui să devină un obstacol în calea bolșevismului și nu o barieră între Vest și Est⁹⁵. În cadrul acestei conferințe delegații letoni, lituanieni, polonezi, finlandezi și estonieni au căzut de acord pentru dezvoltarea unei uniuni monetare și comerciale, un Consiliu Economic Baltic și a unui pact de non-agresiune, dar tratatul a rămas nesemnat în mare din cauza disputelor dintre Lituania și Polonia⁹⁶.

Perspectiva românească asupra organizării vidului de putere răsăritean cuprindea în 1920 o grupare regională formată din România, Polonia, Cehoslovacia, Grecia, și Regatul Sârbo-Croato-Sloven care se întindea de la Marea Baltică la Marea Egee. Această grupare trebuia să izoleze Germania de Rusia cu scopul de a garanta pacea Europei de Est și de a anihila manifestările statelor revizioniste. Astfel, Take Ionescu își dorea ca Mica Înțelegere să fie formată din cinci membri. În 1920, el merge într-o călătorie în capitalele puterilor aliate pentru a prezenta scopurile proiectului sau referitor la gruparea regională.⁹⁷

După ce a călătorit în Occident, Take Ionescu s-a deplasat la Varșovia, pentru a convinge Polonia să se alătore Micii Înțelegeri prin rezolvarea pe cale amiabilă a litigiilor polono-cehe. Deoarece atât Cehoslovacia cât și Polonia revendicau regiunea Teschen, decidenții politici de la Varșovia nu voiau ca Polonia să intre în Mica Înțelegere, dar erau favorabili unei alianțe cu România în vederea «garantării eventualelor tratate de pace ce s-ar semna cu Sovietele»⁹⁸. Eforturile repetate ale României de a media conflictul dintre Polonia și Cehoslovacia nu au avut succes⁹⁹.

La 14 august 1920, la Belgrad, Cehoslovacia încheie o Convenție de alianță defensivă cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven¹⁰⁰. Ministrul de externe cehoslovac Eduard Beneš a propus încă din septembrie 1919 ca Mica Înțelegere să fie formată din Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și România¹⁰¹. Semnarea conven-

⁹⁴ Bulhak, Zielenski, 1980: 175.

⁹⁵ Stonis, 2019: 36.

⁹⁶ Auers, 2015: 212.

⁹⁷ Retegan, 1997: 29-30.

⁹⁸ Campus, 1968: 52.

⁹⁹ Hitchins, 2013: 501.

¹⁰⁰ Retegan, 1997: 30.

¹⁰¹ Bulhak, Zielenski, 1980: 175.

țiilor de alianță dintre România și Cehoslovacia respectiv Regatul Sârbo-Croato-Sloven a avut loc în anul 1921. Întârzierea s-a datorat concepției române de a forma o alianță în cinci¹⁰², dar Polonia a refuzat aderarea la Mica Înțelegere dorind o alianță doar cu România. În data de 22 aprilie 1921 se semna convenția de alianță defensivă dintre România și Cehoslovacia. Articolele convenției se activau dacă Ungaria declanșa o agresiune. În data de 7 iunie 1921 se semna la Belgrad de către Take Ionescu și Nikola Pašić convenția de alianță defensivă între Regatul României și Regatul Sârbo-Croato-Sloven cu scopul de a întări status-quo-ul la sud de Dunăre prin apărarea flancurilor estic și respectiv sudic. Șapte luni mai târziu se semna și convenția militară între cele două state¹⁰³.

România, Cehoslovacia și Iugoslavia au constituit Mica Înțelegere din nevoia de apărare a propriei securități pe fondul creșterii îndoielilor cu privire la eficiența garanțiilor conținute de tratatele de la Trianon și Neuilly¹⁰⁴. În final, Mica Înțelegere s-a format între anii 1920-1921 ca alianță anti-maghiară și a luat forma propusă de către ministrul de externe cehoslovac Eduard Beneš¹⁰⁵. Acest bloc se baza pe cooperare și era legat de Franța și Polonia, dar inima alianței erau cele trei state amenințate de iredentismul maghiar¹⁰⁶.

Prin alianță cu Polonia granița de est a României fusese asigurată. În privința graniței de vest unde pericolul era reprezentat de Ungaria, România a încercat să contracareze acest pericol printr-o alianță cu Cehoslovacia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven. La scurt timp după semnarea alianței, Ungaria a declanșat o propagandă pentru a defăima în presa mondială țările Miciei Înțelegeri pe motiv că doreau desființarea Ungariei¹⁰⁷. Amenințarea din sud venită dintre Bulgaria a putut fi împiedicată prin alianță cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven. Mica Înțelegere a avut un efect benign pentru România în raport cu Bulgaria pe termen scurt deoarece guvernul bulgar dorea să stabilească raporturi amicale cu guvernul român¹⁰⁸.

Observăm așadar, asemănări, dar și diferențe între viziunile României și Poloniei, asupra organizării regionale postbelice. Atât în cazul României cât și în cazul Poloniei există un construct geopolitic care să se desfășoare pe axa Nord- Sud. Ambele state se temeau de Rusia, dar Polonia se temea la fel de mult și de Germania. În cazul polonez, *Intermarium* trebuia inițial să cuprindă un stat federal format din Polonia Lituania, Rutenia și Ucraina, iar în spațiul românesc discuțiile despre federalism au fost periferice. România a reprezentat un caz singular în care Vechiul Regat avea o tradiție centralistă și o clasă politică majoritar filofranceză¹⁰⁹. Polonia, ținea spre rolul de lider în regiune, iar prin *Intermarium* și federalism voia să

¹⁰² Retegan, 1997: 30.

¹⁰³ Retegan, 1997: 33-35.

¹⁰⁴ Hitchins, 2013: 502.

¹⁰⁵ Walczak, 2014: 7.

¹⁰⁶ Marks, 2003: 43.

¹⁰⁷ SANIC-MR, 120/1922-1923: 68.

¹⁰⁸ SANIC-MR, 120/1922-1923: 70.

¹⁰⁹ Citirigă, 2015: 59.

mențină dominația politică în teritoriile considerate istorice pentru națiunea sa¹¹⁰. Modul în care concepea România organizarea vidului de putere era legat de un sistem regional de cooperare politic dublat de convenții militare întrucât dorea să-și asigure granițele în fața Rusiei Sovietice, dar și a statelor revizioniste Ungaria și Bulgaria față de care Polonia avea o agendă diferită.

Astfel, Take Ionescu vedea vidul de putere sub forma unei grupări regionale care are ieșire la Marea Neagră, Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Egee. Aflată între Rusia și Germania avea scopul de a deveni o contrapondere în fața tendințelor revizioniste pentru a păstra status quo-ul de după război. Take Ionescu nu a reușit să formeze o Mică Înțelegere în cinci state care să cuprindă Polonia și Grecia dar a reușit să încheie o alianță cu Polonia și o Mică Înțelegere în trei state. Toate aceste alianțe au fost constituite în spiritul Ligii Națiunilor, propunându-și lupta antirevizionistă, conservarea păcii și egalitate în relațiile cu marii actori ai relațiilor internaționale. De asemenea, dacă Take Ionescu nu a reușit să-și îndeplinească viziunea sa despre un sistem de alianțe care să cuprindă și Grecia, mai târziu oamenii politici de la București ghidați de viziunea sa vor coopta și această țară în sistemul regional de alianțe.

Concluzii. Pentru secolul al-XX-lea, *Intermarium* a reprezentat un proiect progresist. Tot acum acest termen începe să apară cu o frecvență mai mare în discursurile oamenilor politici sau în studiile cercetătorilor. Teoretic, *Intermarium* este un concept strâns legat de visul polonez de a restabili Commonwealth-ul Polono-Lituanian. Urmărind firul mental al construcției originile sale coboară până la ideea jagellonă și mitul sarmat. Alimentat de către naționalismul secolului al XIX-lea a devenit visul elitei poloneze. A luat mai întâi forma unui proiect federal, dar nereușind a apărut o reconfigurare care apelează la cooperare. *Intermarium*, viziunea poloneză despre rolul Poloniei și despre cum ar trebui să fie organizat vidul de putere dintre Germania și Rusia apărut după Primul Război Mondial, s-a concretizat practic într-o alianță defensivă între România și Polonia. La nivel geopolitic ținând cont că *Intermarium* a ghidat viziunea regională a statului polon, încheierea alianței politico-militare cu România a inclus statul român în acest concept.

Viziunea poloneză nu a putut fi îndeplinită din mai multe considerente. Un prim motiv îl reprezintă existența în plan intern a scepticismului și neîncrederii în acest proiect. Majoritatea polonezilor voiau un stat unitar național mai degrabă decât unul multiethnic federal. Aceeași majoritate era de acord cu polonizarea celorlalte minorități etnice din interiorul statului polonez și un guvern central puternic. Ucrainenii și lituanienii nu aveau deplină încredere în guvernul polonez sau în Józef Piłsudski pentru că întreținuse dispute teritoriale care au dus la lupte de graniță. Un alt motiv ține de lipsa sprijinului extern oferit doar de Franța care se temea de răspândirea comunismului. Marea Britanie nu a susținut *Intermarium* deoarece Londra vedea comunismul ca fiind o amenințare pe termen scurt. Oboseala de după

¹¹⁰ Citiriga, 2015: 14.

război poate fi un alt factor care s-a opus îndeplinirii proiectului. În plus, decizia lui J. Piłsudski de a nu se alătura aliaților în intervenția împotriva bolșevicilor, i-a făcut pe aliați să-l considere un expansionist oportunist¹¹¹.

Viziunea românească asupra acestui spațiu cuprins între Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Neagră a avut mai mult succes. Sistemul de alianțe imaginat era alimentat de către spiritul revizionist al vecinilor Regatului României. Fără ca oamenii politici de la București să folosească termenul *Intermarium* viziunea lor era asemănătoare cu cea a Poloniei. O viziune care își propunea constituirea unui sistem de alianțe în care statele din vidul de putere să-și pună forțele în comun pentru propria siguranță și pentru menținerea păcii. Percepțiile erau modelate de către nevoile fiecăruia, dar și de către trecut. Polonia prin modul în care a imaginat *Intermarium* era interesată de resuscitarea visului său național în ipostaza spațiului sacru, Commonwealth-ul Polono-Lituanian. România voia să-și conserve visul împlinit reprezentat de România Mare. Geopolitic vorbind visul polonez era legat mai mult de pericolul ruso-german și de împărțirea Poloniei, dorind un *Intermarium* puternic pentru a evita o altă împărțire. Reușita României de a realiza sistemul de alianțe era în concordanță cu securitatea colectivă și iredentismul, lucru care a dus la înființarea Micii Înțelegeri. În final, atât Polonia cât și România au apelat la colaborare pentru gestionarea vidului de putere răsăritean.

În urma diferitelor modalităților în care a fost folosit și a evoluat de-a lungul timpului termenul *Intermarium* trebuie evidențiată o clarificare. Fie că se referă la un anumit teritoriu sau la un proiect considerăm că, *Intermarium* a ajuns să reprezinte o mișcare de coalizare prin care indiferent de formă (proiect federal, inițiativă de cooperare, sistem de alianțe, grupare regională) statele slabe dintr-un teritoriu încearcă fie să conserve fie să îndeplinească anumite realizări. Coalizarea se face în spirit defensiv în fața unei amenințări comune. Acest tip de coalizare apare la statele aflate într-o zonă ce reprezintă câmpul de luptă dintre două mari puteri.

Referințe

SANIC-MR = *Arhivele Naționale Istorice Centrale*, fond Ministerul de Război, Marele Stat Major.

Anghel, Florin (2008) 'The Premises of the Romanian-Polish Alliance on the Backdrop of the Military Conflict between Poland, Ukraine and Soviet Russia (1919-1921)', *Annales d'Université "Valahia" Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire*, [online], X, 2008, no. 2, pp. 49-53. (accesat 29.03.2020, URL: https://www.annalesfsu.ro/sitero/Tome_X_no.2/4Florin_Anghel.pdf).

Anghel, Florin (2012) 'Eastern borderlands as cordon sanitaire: Romania and Polish frontiers in interwar geopolitics', *ANNALES Universitatis Mariae Curie-Sklodowska Lublin-Polonia*, [online], LXVII, 2012, no. 1, pp. 54-61. (accesat 29.03.2020. URL: http://annales.umcs.lublin.pl/tt_p.php?rok=2012&tom=67§io=F&numer_artyku=03&zeszyt=1).

¹¹¹ Fang, 2018: 4.

- Auers, Daunis (2015) *Comparative Politics and Government of the Baltic States. Estonia, Latvia and Lithuania in the 21st Century*. Hamphsire: Palgrave Macmillan.
- Bulhak, Henryk, Antoni Zielinski (1980), 'Pologne et Roumanie 1918-1939', *Acta Poloniae Historica*, [online].1980, no. 41, pp. 177-179. (accesat 28.03.2020, URL: http://rcin.org.pl/Content/22361/WA303_40685_1980-41_APH_08_o.pdf).
- Brykczynski, Paul (2007) 'A Poland for the Poles? Józef J. Piłsudski and the Ambiguities of Polish Nationalism' *Pravo: The North American Journal for Central European Studies* [online]. 2007, no. 1, pp. 2-21 (accesat 14.01.2020. URL: https://www.academia.edu/344978/A_Poland_for_the_Poles_Józef_J._Piłsudski_and_the_Ambiguities_of_Polish_Nationalism).
- Campus, Eliza (1968) *Mica Înțelegere*, București: Editura Științifică.
- Chodakiewicz, Marek Jan (2017) *Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas*, London, New York: Routledge.
- Cienciala, Anna, (2011) 'The Foreign policy of Józef J. Piłsudski and Józef Beck. 1926-1939: Miconceptions and Interpretations', *The Polish Review*, vol. LVI, 2011, no. 1-2, pp. 111-152.
- Citiriga, Daniel (2015) *Europa Centrală și tentația federalismului. Istorie și diplomatie în perioada interbelică*, Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun.
- Crețu, Vasile (2018) 'US's Military Support to Interiamirum countries' , *Communicating across cultures - AFASTUD 2018*, Accesibil online http://www.afahc.ro/afastud/volum_afastud_2018.pdf (accesat la 14.01.2020).
- Dascălu, Nicolae (1991) *Relații româno-polone în perioada interbelică (1919-1939)*, București: Editura Academiei.
- Davies, Norman (2001) *Heart of Europe. The Past in Poland's Present*, Oxford: Oxford University Press.
- Davies, Norman (2005) *God's Playground A History of Poland. 1795 to the present*, New York: Columbia University Press.
- Dziewanowski, M.K. (1977) *Poland in the twentieth century*, New York: Columbia University Press.
- Fang, Harry (2018) *Intermarium*, QMUNi, 2018. Accesibil online la <https://static1.squarespace.com/static/590696b3d2b857ecc2727772/t/5bde92ac03ce642d249f20761541313197271/QMUNi.IntermariumBG.a.2018-converted-1.pdf> (accesat la 14.01.2020).
- Gioroceanu, Alina, 'Un triunghi analitic: cuvînt, termen, concept', *AUI*, , t. L1, 2005, pp. 181-188. Accesibil online la <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A2689/pdf> (accesat 24.03.2020).
- Hitchins, Keith (2013) *România :1866-1947*, București: Ed Humanitas.
- Hrenciuc, Daniel (2018) 'Mareșalul Józef J. Piłsudski – comandant onorific al Regimentului 16 Infanterie Baia, Fălticeni. Unele considerații', în *Legături istorice și culturale polono-române*, ed. Uniunea Polonezilor din România. , Suceava, 2018, pp. 62-68. Accesibil online <http://dompolski.ro/wp-content/uploads/2014/09/5-Publicatie-Publikacja-2018.pdf> (accesat 25.03.2020).
- Kaplan, Robert (2016) *În umbra Europei. Două războaie reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo de ea*, București: Humanitas.
- Kaplan, Robert (2019) *Revenirea lumii lui Marco Polo Război, strategie și interese americane în secolul XXI*, București: Humanitas.

- Kieniewicz, Jan, 'The Jagiellonian Idea and the Project for the Future', *POLITEJA*, [online], 6, 2017, no.51, pp. 5-27. (accesat 22.01.2020, URL: https://www.academia.edu/36173515/THE_JAGIELLONIAN_IDEA_AND_THE_PROJECT_FOR_THE_FUTURE).
- Lerski, George J.(1996) *Historical Dictionary of Poland, 966-1945*, Westport,Connecticut London: Greenwood Press.
- Łysek, Wojciech (2017) 'The Federal Idea in Poland in the Interwar Period: Idealism or Pragmatism?' *POLITEJA*, [online], 6, 2017, no.51, pp. 95-117 (accesat 22.01.2020. URL: https://www.academia.edu/37904799/fragmenty_Łysek_The_Federal_Idea_in_Poland_in_the_Interwar_Period_Politeja_2017_51.pdf).
- Laruelle, Marlene; Rivera Ellen (2019) *Imagined Geographies of Central and Eastern Europe: The Concept of Intermarium*, IERES Occasional Papers: Institute for European, Russian and Eurasian Studies: The George Washington University, [online], (accesat 14.01.2020, URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/laruelle-rivera-ieres_papers_march_2019_1.pdf).
- Mareș, Nicolae (2010) *Alianța româno-polonă. Între destrămare și solidaritate (1938-1939)*, București: Editura Biblioteca Bucureștilor.
- Marks, Sally (2003) *The Illusion of Peace, International Relations in Europe, 1918-1933*: Palgrave McMillan
- Miszewski, Dariusz; Dąbrowski, Franciszek; Deszczyński Marek; Wnętrzak; Grzegorz (2008) 'Central Europe after 1918. A short outline': *Security and Defence Quarterly*, [online] vol. 19, 2008, no. 2, pp. 13-38 (accesat 14.01.2020, URL: https://www.researchgate.net/publication/326107582_CENTRAL_EUROPE_AFTER_1918_A_SHORT_OUTLINE1).
- Snyder, Timothy (2003) *The Reconstruction of Nations. Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus 1569-1999*, New Haven, London: Yale University Press.
- Stonis, Danylo (2019) *Intermarium Concept in Contemporary Geopolitics*, Charles University Faculty of Social Sciences. Accesibil online la <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/190557/?lang=en> (accesat la 14.01.2020).
- Troebst, Stefan (2003) 'Intermarium' and 'Wedding to the Sea: Politics of History and Mental Mapping in East Central Europe': *European Review of History: Revue européenne d'histoire*, [online] vol.10, 2003, no.2, 293-321, (accesat la 14.01.2020, URL: <http://dx.doi.org/10.1080/1350748032000140813>).
- Turner, Philip Tadeusz (2015) *The Evolution of Prometheanism: Józef J. Piłsudski 's strategy and its impact on twentieth-first century world affairs*, Boise State University. Accesibil online la <https://scholarworks.boisestate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1944&context=td> (accesat la 14.01.2020).
- Retegan, Mihai (1997) *În balanță forțelor: alianțe militare românești interbelice*, București: Editura Semne.
- Rudling, Andres (2015) 'The Beginnings of Modern Belarus: Identity, Nation, and Politics in a European Borderland', *The Journal of Belarusian Studies*, vol 7. No. 3, pp. 115-127. Accesibil online http://belarusjournal.com/sites/default/files/The%20Beginnings%20of%20Modern%20Belarus_Rudling_0.pdf (accesat 20.01.2020).
- Wandycz, Piotr S.(1990), 'Poland's Place in Europe in the Concept of J. Piłsudski and Dmowski', *East European Politics and Societies*, [online] vol.4, 1990, no. 3, pp. 451-468 (accesat 14.01.2020, URL: <https://doi.org/10.1177/0888325490004003004>).

- Walczak, Henryk (2014). 'Sojusze polityczno – wojskowe Polski w latach 1919-1926', p.5. Accesibil online la <http://rp95.whus.pl/wp-content/uploads/2013/09/Henryk-Walczak-Sojusze-polityczno-wojskowe-II-Rzeczypospolitej.pdf> (accesat 30.03.2020).
- Wasko, Andrej (1997) 'Sarmatism or the Enlightenment: The Dilemma of Polish Culture', *The Sarmatian Review*, [online] vol.XVII, 1997, no. 2 accesat 14.01.2020, URL: <http://www.ruf.rice.edu/~sarmatia/497/index.html>).